

חזרה בתשובה של פוגע מינית

הרב נתן שלו¹

פתיחה

התשובה קדמה לעולם – והיא בשורה גדולה, לכל מי שחטא. היא מבטיחה כפרה, ניקיון, התחלה חדשה, תקווה. היא מעודדת אותנו – בני האדם, שיסוד הטוב שבתוכנו הוא העיקר והוא יגבר על הנפילות והליקויים. היא לא נבהלת מחומרת המעשים שנעשו, אלא מתמקדת בהווה, במי שאתה עכשיו. אנו נאחזים בתשובה בוודויות של יוה"כ, גם כאשר אנחנו יודעים שלא נצליח להישאר נקיים, ואחרי יוה"כ החיים יחזרו למסלולם וגם אותם חטאים ששבנו עליהם בתשובה.

האם אדם שביצע עבירות מין יכול לחזור בתשובה? האם מי שפגע מינית באופן קשה יכול לתקן? מה כלול בחזרה בתשובה על פגיעות מיניות? מה המשמעות שלה? ואיך מבחינים בין חזרה בתשובה עמוקה ואמתית, לבין חזרה בתשובה רדודה - מיראת העונש – שאין בה שינוי פנימי עמוק. איך פוגע יכול לתקן את אשר עשה, האם בכלל ניתן לפייס את הנפגע, לבקש מחילה. ככל שהנזקים וההשלכות ארוכות הטווח של הפגיעות יותר קשים, אקוטיים, ובלתי ניתנים לתיקון – כך שאלות אלו מתעצמות.

אמון ביכולת התיקון

כעס גדול אגור כלפי פוגעים. כעס שזועק את חוסר היכולת להכיל את התופעה הבלתי נסבלת הזו, שאדם קם ופוגע בגופו ובנפשו של האחר באופן כל כך עמוק, ללא הצדקה, ללא חמלה, ללא מצפון, משל היה חיית טרף. כעס שזועק 'איך אפשר להיות כל כך רעים, כל כך אטומים' - וכעס זה הוא מסממניה של חברה מוסרית ובריאה.

ואולם, העיסוק בעולם התיקון - בחזרה בתשובה של פוגעים, אי אפשר לו להתקיים מתוך נקודת מוצא של כעס. העיסוק בעולם התיקון שואב את כוחו מתוך האמון בטוב שבאדם, האמון שבתוך תוכו של פוגע ישנו אדם. החתירה לתיקון איננה חתירה לחמלה וותרנות, חלילה. החתירה לתיקון לא שואפת להקל עם הפוגעים - לא במידת אחריותם ולא בהקטנת הנזקים וההשלכות של מעשיהם. היא חותרת לסייע לפוגעים לחולל שינוי בתוכם, שינוי שיביא להכרה מלאה בחומרת הפגיעה, לאמפתיה עמוקה לסבלם של הנפגעים, ועוד.

הדרך לתיקון עולם מחייבת לאחוז בשני הקצוות הנ"ל - הכעס והאמון ביכולת התיקון. מאמרנו מבקש להתוות דרך תשובה למי שפגעו מינית, דרך של שינוי ותיקון אמיתיים, וכפי שיתברר בהמשך המאמר - דרך שגומלת טובה עם הנפגעים, ועם העולם.

* ביחס לפגיעה מינית בתוך המשפחה, ישנם מספר נושאים ואתגרים ייחודיים למצב זה – ונעסוק בהם בנספח בסוף המאמר.

¹ תודתי העמוקה נתונה לנעה אופטובסקי (עו"ס וקרימינולוגית), ולפנחס וייס (עו"ס) – מנהל עמותת מבטח (mivtach.org.il), שסייעו בכתיבת המאמר.

במאמר נפרט מה כוללת חזרה בתשובה על פגיעות מיניות, אלו שינויים היא מחוללת ומה היא דורשת מן האדם, ומה כלול בחיובו של הפוגע כלפי הנפגע.

'מפת החזרה בתשובה לפוגע מינית' – כוללת 3 תחומים :

- א. עבודה אישית, לתיקון הפגמים שדרושים תיקון , ולמניעת חזרה של העבירות**
- ב. הפחתת סבל הנפגע , פיוסו וכל הכרוך בכך**
- ג. פיצוי כספי לנפגע**

בנושא הפיצוי הכספי – לפרטיו ולגדריו – לא נעסוק כאן, ורק נציין שאם הנושא לא נדון בהליך משפטי פורמאלי, ראוי שהעניין יוסדר בעזרת אישיות המוסמכת לכך ושומת גובה הפיצוי תעשה באופן מקצועי והגון, וכפי הנהוג והמקובל בבתי הדין שעוסקים בכך. מאמרנו יתמקד בשני הסעי' הראשונים. כמוכן לא נתמקד במאמר זה בעבירות שבין אדם למקום הכרוכות בפגיעה מינית, אלא בפגיעה בזולת על משמעויותיה.

בושה ואשמה

שאלת המניע הפנימי של המבקש דרך תשובה משמעותית מאוד, וננסח אותה במילותיו של הרב זקס: האבחנה בין 'תרבות בושה' ל'תרבות אשמה'.

תרבות בושה - הבושה היא תופעה חברתית. הערך העליון הוא הכבוד - המקום של האדם בתוך החברה. וכאשר נחשף קלונו של אדם בפני החברה - הוא חש בושה, ומאמציו מרוכזים לרצות את החברה, להיראות לפני החברה כאדם אחר.

תרבות אשמה - האשמה היא תופעה אישית, היא קולו של המצפון הפנימי. הערך העליון הוא הצדק. כאשר האדם מגיע להבנה פנימית שהוא פשע, הוא מתמלא אשמה, וחותר לחולל שינוי בתוכו, שיעמיד אותו במקום חדש.

הבושה מתרכזת בניראות כלפי חוץ, והאשמה מתרכזת בשינוי הפנימי.

וכך אדם וחווה התחבאו בגן, מתוך תרבות בושה - ואילו הקב"ה השמיע להם את קולו - קול שאי אפשר להתחבא מפניו. קולו של האלוקים מעביר לאדם וחווה את המסר: אל תעסקו בעולם היוזאלי - במיתוג החיצוני שלכם, התמקדו בהקשבה לקול הפנימי.

הבושה צמודה לאדם - ולא את הקלון שדבק בו. ואילו האשמה צמודה למעשה. עצם קיומה של האשמה מבטא את הפער בין הקול המוסרי הפנימי - לבין חלקים אחרים שקשורים למעשה הנורא שעשה. ומכאן נפתחת הדרך לתשובה, לשינוי. התורה מחנכת אותנו, שגם החוטא הגדול יקום כל בוקר ויאמר 'אלוקי, נשמה שנתת בי טהורה היא'. ומשם ישאב כח לתקן.

גם לבושה יש תפקיד חשוב, אך מהלך של דרך תשובה חייב להיות מבוסס על 'תרבות האשמה' - על תהליך פנימי, שלא עסוק בניראות כלפי חוץ, אלא בעבודה פנימית. וזוהי נקודת המוצא של מאמר זה.

(דברי הרב זקס מתוך 'שיג ושיח' - פרשת בראשית 'אמנות ההקשבה', פרשת ויגש 'הולדת הסליחה', פרשת אחרי מות, 'השעיר לעזאזל')

פרק א:

עבודה אישית לתיקון הפגמים הדרושים תיקון, ולמניעת חזרה של העבירות

מה פוגע מינית צריך לתקן בתוכו? מהו השינוי שצריך להתחולל בתוכו, עד שיהיה נכון לומר – 'השתנית', אני איני אותו אדם שפגע'?

הנחת המוצא שסיפור של פגיעה מינית איננו סיפור של מעידה מקרית בסיטואציה נקודתית של גירוי מיני או נסיבות שונות שהביאו לאותה מעשה. פגיעה מינית היא אירוע שמבטא את היחס של הפוגע אל הזולת – יחס שיש בו אכזריות, התעמרות, חוסר הכרה בזכות הבסיסית של הזולת על גופו ופרטיותו, יחס אל הזולת כאובייקט למימוש הנאות ולא כאל אדם הראוי לכבוד, להערכה, לחמלה. ההתרכזות של הפוגע בעצמו ובדחפיו, תוך מחיקת הזולת והפיכתו לאובייקט חסר כבוד עצמי – היא ליבת העיוות. עיוות זה משלב בתוכו שני מרכיבים: העדר אמפתיה, ועיוותי חשיבה המצדיקים או מאפשרים את הפגיעה. מהלך התיקון והתשובה הנדרש בהקשר האישי של הפוגע – הוא לתור אחר הגורמים השונים שהביאו אותו לאותו עיוות, ולטפל בהם מן השורש.

בין אישיות חסרת אמפתיה לבין כשל באמפתיה

ביחס להעדר אמפתיה – יש להבהיר, כי ישנו אחוז קטן מאוד מכלל העבריינים – שהעדר האמפתיה שלהם ביחס לסבל של הזולת, הוא כללי ומוחלט. כך הוא לבעלי הפרעת אישיות פסיכופתית, שאין בתוכם יכולת לחוש בסבלו של הזולת, וממילא אין להם סלידה טבעית מפגיעה בזולת – ומרחב השינוי האפשרי עבורם הוא מצומצם. ישנן עוד הפרעות אישיות בהם יכולת האמפתיה נמוכה באופן משמעותי, כגון הפרעת אישיות נרקיסיסטית. אך רוב רובם של העבריינים, אינם פסיכופתים. העדר האמפתיה הקיים אצלם בהקשר של העבירות שביצעו – הוא נקודתי ולא כללי. יש להם יכולת להיות אמפתיים, ולסלוד מגרימת סבל לזולת, אך בהקשר של העבירות שעשו – האפתיה נעדרה. לכן נכנה זאת 'כשל באמפתיה' – משום שמדובר על העדר אמפתיה בהקשר נקודתי. אבחנה זו חשובה ביותר, לצורך ההבנה שמצב של 'העדר אמפתיה' בהקשר ספציפי אינו מעיד על פסיכופתיה.

חרטה ללא טיפול שורש

חרטה (אף כשהיא כנה) איננה תיקון הגורמים לעבירות. חרטה על המעשים שנעשו, תוך התנגדות לטיפול – מבטאת אי הכרה בגורמים לביצוע העבירות ובצורך בעבודה פנימית משמעותית. אדם שפגע מינית ויטען שזו היתה 'מעידה', בעצם מבקש לומר 'אני אינני פוגע ומה שקרה לא באמת משקף את מי שאני, ואינני צריך טיפול' – וזהו ההיפך הגמור מלקיחת אחריות ונכונות להיכנס למסלול של עבודה פנימית ותיקון.

פעמים שהגורמים הנ"ל קשורים להיסטוריית חיים קשה של האדם, למערכות יחסים אלימות ופוגעניות שגדל בצילן, לטראומה מינית שחוזה על בשרו כנפגע, וכיו"ב. פעמים שהפוגע עצמו הוא קרבן – ועצם ההכרה בסיבות אלה מעמידה את אישיותו של הפוגע באור חיובי יותר. וכאן נדרש להבהיר: ככלל, קיומם של 'גורמים' כאלה ואחרים – לא פוטר את האדם מאחריות על מעשיו. בתחומים רבים בחיינו ישנם גורמי קושי כאלה ואחרים, ואנו נדרשים לעמוד בקשיים, להתמודד ולהימנע ממעשים אסורים או פוגעניים – והרי זוהי מהותה של בחירה חופשית. אך כאשר האדם לא עמד מול הקשיים, ונכנע להם – עבודת התיקון מחייבת לעמוד על הגורמים, להבין אותם, וללמוד איך למזער את השפעתם – ומכאן נובעת החשיבות של העיסוק בגורמים.

הגורמים לעבירות מין הינם רבים ומגוונים, ונציג כאן רשימה חלקית, לדוגמה. רשימה זו לא מתיימרת להציג תמונה שלמה של פרופיל קלאסי לפוגעים, אלא להציג גורמים שהמודעות אליהם והטיפול בהם מהווים מרחב עבודה משמעותי עבור האדם. מובן מאליו שכל אדם הוא עולם בפני עצמו, עם סיפור חיים ונתונים ייחודיים – ובהתאם לכך 'רשימה אישית' של גורמים לעבירות מין שטעונים טיפול. ההכללה בהכרח תחטא לאמת. בניית ה'רשימה האישית' של הפוגע, ועבודת התיקון והשינוי הנדרשים בגינה – הם היעדים העיקריים של טיפול בפוגעים, הם המסע האישי של הפוגע.

דוגמאות לגורמים לעבריינות מין:

דפוסי התנהגות קורבניים

אדם שחווה פגיעה מינית בעצמו, או פגיעה אחרת – ללא עיבוד טיפולי, עשוי לפתח דפוסי התנהגות קורבניים - שהם בעצם דרכים שונות של הנפש להביע את כאבה ולבקש את רפואתה (- בדרכים לא טובות ולא יעילות). אחד הדפוסים הוא שיחזור הפגיעה - 'מה שעשו לי, אני אעשה לאחרים'. כך הנפש מבקשת להחזיר לעצמה את השליטה, את החוזק, ואת הכבוד האבוד. זו אינה החלטה מודעת, אלא נטייה עמוקה בנפש.

ככל שהנפש פגועה יותר מהטראומה הראשונית, כך היא 'מפורקת' יותר, והתפקוד שלה לא הרמוני ומכיל ניגודים וסתירות - החלקים השונים שבה מתנהלים ללא אינטגרציה, ללא 'תמימות דעים' והסכמת כלל חלקיה, לעתים גם ללא מודעות והבנה.

גדילה באקלים פוגעני ואלים

ילד שגדל בבית נורמטיבי, עם מערכות יחסים בריאות עם הוריו - מתפתחת בנפשו היכולת ליצור קשרים חברתיים המבוססים על אמון וביטחון. ולעומת זאת, ילד שגדל בסביבה פוגענית וחסרת ביטחון, מתפתחים בנפשו דפוסי התנהגות תוקפניים, שיאפיינו את מערכות היחסים שלו. הדפוסים התוקפניים ממלאים צורך נוסף, של מי שגדל במציאות חסרת ביטחון וכאוטית – צורך בשליטה.

ילד שגדל בסביבה שבה מערכות היחסים מאופיינות בהתפרצויות כעסים ודחפים - במקום לפתח כישורים לווסת את הדחפים שלו הוא מפתח דפוסי התנהגות אימפולסיביים של התפרצויות ואיבוד שליטה. בהמשך שנות התבגרותו הוא עשוי לחוות דחיה חברתית, בדידות ומצוקות רגשיות. היחס אל העולם הופך להיות עויין יותר, כוחני יותר. רמת החרדה והמצוקה עולה, הצימאון לחום ואהבה גובר, ומזין את חיפוש הסיפוק המיני, שיבוא לביטוי באופן תוקפני, מתוך חוסר יכולת ליצור מערכת יחסים אינטימית ובריאה, ומתוך צורך בשליטה.

התפתחות דפוסי התנהגות תוקפניים כנ"ל עשויה להתרחש גם בקרב אנשים שגדלו בסביבה נורמטיבית, אך חוו במהלך חייהם פגיעות מיניות ואחרות המאופיינות בדפוסים אלימים או פוגעניים. מחקרית מקובל כי בקרב רוב הפוגעים קיים רקע של התעללות או הזנחה בילדותם, או שנפגעו מינית בעצמם.

סטייות מיניות

ישנן סטייות מיניות, שקיומן עלול לנתב את הדחף המיני לפעילות מינית פוגענית - כיון שהמשיכה המינית היא למי שלא יכול לתת הסכמה (כגון קטינים, חסרי ישע, ומצבים נוספים).

פעמים שהמשיכה המינית הסוטה הינה בלעדית ופעמים שהיא חלק ממכלול של גורמי משיכה מינית. במצבים שהסטייה המינית היא גורם המשיכה הבלעדי, אין לדחף המיני אפיק חלופי של מיניות בריאה ולא פוגענית, כך שאם אדם לא יכבוש את דחפיו המיניים, מיניותו בהכרח תהיה פוגענית.

בין הסטיות הנפוצות ישנן:

- פדופיליה - משיכה מינית לילדים לפני גיל הבגרות המינית. או הבופיליה - משיכה מינית לנערים או נערות בתחילת גיל ההתפתחות המינית (12-14 בד"כ).
- אקסיביציוניזם - עוררות מינית מחשיפת אברי המין בפומבי.
- סאדיזם - עוררות מינית מגרימת כאב והשפלה לקורבן, ללא הסכמתו.
- מציצנות.

הסטייה המינית אינה עומדת לעצמה כגורם יחיד לפגיעה, אלא מצטרפת לכשל באמפתיה ולעיוותי חשיבה, כנ"ל.

העדר שליטה עצמית, וויסות חושי ומוצפות מינית

נתונים ביולוגיים שונים יכולים להביא לדחף מיני מוגבר, וכן לחולשה ביכולת וויסות רגשות ודחפים, ואימפולסיביות.

מי שנחשף לתכנים מיניים בגיל צעיר, באופן לא מותאם (כגון אם נפגע מינית בעצמו, או צפה בפעילות מינית) - נפשו לא מסוגלת לעבד את התכנים אלא באופנים מעוותים, וכל 'טריגר' יוכל לעורר אצלו הצפה מינית.

מרכיב נוסף המשפיע על יכולת השליטה והוויסות - ההרגלים שאדם צבר וההשפעות שלהם על הנפש. לדוגמה, מי שהתרגל לבצע פעילות מינית כדי לברוח מרגשות שליליים ובדידות - התחזקה אצלו 'התניה' שרגשות שליליים ייצרו חשק מיני. ההתניה מעוררת את הדחף המיני, הלחץ הנפשי גובר בתוכו עד שימצא לעצמו פורקן מיני, שיספק הקלה (רגעית) מהמצוקה הרגשית. ככל שהמעגל הזה חוזר שוב ושוב, מתחזקת אצל האדם תחושת חוסר השליטה. כך מי שהתפתחה אצלו התמכרות למין, הפעילות המינית הופכת אצלו לדרך היחידה להתמודד עם מצוקה רגשית, ובחוויה של חוסר שליטה מוחלטת הוא חוזר לסורו לפעילות המינית, אף שהוא יודע שהיא הורסת את חייו.

ההצפה המינית, וחוסר היכולת לווסת את הדחף המיני – עשויים להביא לסבל נפשי רב, בלבול, ירידה בערך העצמי, מצוקה רגשית – עד לכדי כשל באמפתיה – האדם מכונס ושקוע בתוך סבלו ולא רואה את האחר, הוא רואה אובייקטים מיניים ולא אנשים.

וכאן יש להדגיש: תופעת הפגיעות המיניות איננה תוצאה של חוסר שליטה בדחף המיני: רוב הפוגעים אינם סובלים מהתמכרות למין, וכן רוב המכורים למין אינם פוגעים. הסיפור של פגיעות מיניות הוא בעיקרו סיפור של תוקפנות, אלימות, צורך בשליטה. והסיפור של הדחף המיני מהווה גורם מישני – כסיבה לכך שהתוקפנות והשליטה יבואו לביטוי בהקשר זה ולא בהקשר אחר. עצם הקושי בשליטה בדחף המיני בפני עצמו, עדיין לא מהווה גורם עצמאי לכשל אמפתי ולחציית הקו של פגיעה באחר.

מצוקות נפשיות

מרכיב נוסף שעשוי להיות בעל השפעה, בהצטרף לגורמים נוספים ולעיוותי חשיבה: מצוקה נפשית חריפה. אנשים הסובלים מבדידות חריפה, ומצוקות נפשיות שונות – עשויים לחפש באופן מעוות 'פתרונות' להפגת מצוקתם.

מנגנוני הגנה ועיוותי חשיבה

לכל אדם ישנם מנגנוני הגנה, המסייעים לו לשרוד חוויות ואירועים קשים. מנגנוני ההגנה הם תהליכים קוגניטיביים המאפשרים לאדם לא לחוש כאב וחרדה כפי שהיה מתבקש מהסיטואציה, אלא להכחיש אותה או לעוות אותה (לתת לה פרשנות אחרת) - באופן המפחית כאב וחרדה.

ביחס לעבירות בכלל ועבירות מין בפרט - מנגנוני ההגנה הם דרכים להשקטת הקונפליקט הפנימי ורגשות האשם, ולצידוק המעשים - לפני, תוך כדי ולאחר ביצועם.

מנגנוני ההגנה כוללים מספר מנגנונים, וביניהם:

- הכחשה - אי הכרה בקיומם של חלקים מן המציאות.
- השלכה - הטלת האחריות על גורם חיצוני, כגון על הנפגע.
- רציונליזציה - נתינת הסבר מעוות למציאות. מחשבות שונות שיוצרות פרשנות אחרת למציאות, נותנות לה צידוק או פוטרות את האדם מלהתמודד עם הקונפליקט שהוא מצוי בתוכו.

דוגמאות למנגנוני הגנה הבאים לביטוי בעיוותי חשיבה:

- 'הוא לא התנגד, הוא המשיך לחייך. הוא גם נהנה מזה'. 'זה היה בהסכמה' 'הוא לא היה מודע, זה היה בזמן שהיה ישן' 'הוא ילד, הוא לא יזכור כלום' - עיוותי חשיבה המכחישים לחלוטין את הנזק, או טוענים למיזעור הנזק.
- 'מגיע לי' - אדם רואה את עצמו נעלה יותר ובמעמד גבוה המקנה לו זכות לקבל הנאה ועונג ממי שנחות ממנו.
- 'אין לי שליטה על זה, אני לא אחראי' - או משום סיבות פנימיות בתוכי, או משום הטלת האשמה על הנפגע
- 'אני אדם כל כך רע, זה כבר לא משנה'
- 'זה לא מעשה מיני' 'זה מתוך קירבה ולא מתוך מיניות' - עיוותי חשיבה המכחישים את הכוונה המינית שבמעשה.
- עיוותי החשיבה מופיעים גם כלפי האיסורים ההלכתיים שהפוגע עובר עליהם - בניגוד לעולם ערכיו: עיוותי חשיבה הטוענים שהמעשה לא אסור, או שאף שהוא אסור אין לו שליטה עליו, או שהוא יחזור אח"כ בתשובה ויתכפר לו.

דוגמאות לעיוותי חשיבה הלכתיים: 'האישה לא עושה איסור כי היא פאסיבית'. 'מותר לנגוע בגוף של בן' 'רק חדירה מלאה אסורה' 'עדיף מעשה מיני עם מישהו אחר כדי לא לאונן' 'אסור לאדם לנגוע באבר מינו, אבל מותר לאדם אחר לנגוע'. 'אין לי בחירה ואני לא איענש על זה'. 'התורה שאני לומד תכפר על הכל' ועוד רבים. ואולם העיוות העיקרי והמהותי, הוא עצם ראיית חזות הכל בהגדרות ההלכתיות - שכלל לא עוסקות בחומרת הפגיעה המינית מבחינת הנפגע, אלא בענייני צניעות וקדושה - שבין אדם למקום (איסור הוצאת זרע לבטלה, שמירת העיניים, הרהורי עבירה, איסור נדה וכדו'). העיוותון כלפי חומרת הפגיעה באחר והשלכותיה הוא העיוות הגדול. (משל למה הדבר דומה, למי שמתעלל פיזית באדם אחר בשבת ופוצע אותו, ופצעו שותתים דם, והוא מוטרד רק מהשאלה של עשיית חבורה בשבת).

- **עיוותי חשיבה כתוצאה מבורות:** ויש להוסיף, שלפעמים קיים רקע של בורות וחוסר ידע בנושאי מיניות - מה אסור מבחינה חוקית, מה אסור הלכתית, ומה הפגיעה מעוללת לנפגע,

ומה ההשלכות שלה. ילדים שגדלו בסביבה תרבותית נעדרת שיח אודות התחום המיני - עשויים להיות חסרי ידע ומודעות. לדוגמה, ילדים שלא תיווכו להם מעולם איך באים ילדים לעולם, והנושאים האלה לא יהיו מדוברים עד שיחות ההכנה לחתונה - עלולים לבצע התנסויות מיניות שונות - בהיחבא, ללא כל ידע בסיסי של מה מותר ומה אסור, מה נכון ומה לא, וללא אפשרות לשאול ולקבל מידע. בחסות הבורות וחוסר הלגיטימציה לשאול ולקבל מידע, הם עשויים להמשיך לבצע התנסויות מיניות, מעשים שונים ומשונים, עם עצמם או עם הזולת, ללא יכולת לשאול ולברר את משמעות מעשיהם.

לסיכום, עיוותי החשיבה הם לא הגורם לפגיעה אלא הצידוק שלה. הגורם הוא גורם 'פנימי' (כגון דפוס תוקפני וכנ"ל), ועיוותי החשיבה הם דרך התמודדות עם הקונפליקט.

על אף שלעין החיצונית עיוותים אלה נראים כתירוצי סרק שאין בהם ממש, יש להבין כי נפשו של הפוגע זקוקה להם ונשענת עליהם. ההתנקות מעיוותי החשיבה איננה 'התפכחות' פשוטה ומיידית, הנפש נאחזת בהם בחוזקה, והיא תוכל להשתחרר מהם, הדרגתית, כאשר תהיה לה 'הגנה' אחרת - שתאפשר לה להביט נכוחה על הדברים, מבלי להתפרק

הטיפול בפוגעים

בירור עמוק ורחב ביחס לרשימה האישית של גורמים לעבירות מין ועיוותי החשיבה - מתבצע במסגרת 'הערכת צרכים וסיכון' (או 'הערכת מסוכנות' - כאשר מתקיים הליך פלילי), והוא בעל חשיבות עליונה להתוויית התכנית הטיפולית. ובנוסף, במסגרת זו תיקבע **תכנית מוגנות**, הנגזרת מהאבחון הנ"ל, ובהתחשב בצרכים של הנפגעים.

הטיפול שיעבור הפוגע - יסייע לו לברר את הגורמים הפנימיים, למצוא דרכי התמודדות בריאות ויעילות יותר, מתוך כך הוא יהיה מסוגל לראות את הנפגע, להכיר בחומרת מעשיו, לתקן את עיוותי החשיבה, ולפתח יחס נכון כלפי הזולת.

הטיפול בפוגעים מינית שהם גם בעלי סטייה מינית, יכלול גם התמודדות עם עצם הסטייה, ובמצבים שהסטייה המינית לא מאפשרת ניתוב הדחף המיני לאפיקים שאינם פוגעניים, הטיפול המוצע הוא טיפול תרופתי לדיכוי הדחף המיני, והאדם נדרש לקחת אחריות ולקבל את הטיפול התרופתי על מנת להקטין את הסיכון לפגיעה נוספת.

פרק ב:

הפחתת סבל הנפגע, פיוסו וכל הכרוך בכך

אדם החפץ בתיקון, יחתור לתקן את אשר עשה. ומלבד נושא הפיצוי הכספי, הרי עומדת לפני הפוגע נפשו החבולה והפצועה של הנפגע. ואף שאת הנעשה אין להשיב – ואת הצער והנזק שנגרם אי אפשר לבטל ולהעלים, פשוט שכל אשר יוכל לעשות כדי להקל, לצמצם או לרפא (ברב או במעט) את סבלה, הוא בכלל חובתו. ויש להרחיב בנושא הפיוס של הנפגע ואופן יישומו, כיון שפיוס עלול להוות פגיעה נוספת, כדלהלן:

החובה למעט את הנזק, והחובה לפייס

יש להבחין בין שני מושגים: החובה למעט את הנזק, והחובה לפייס:

החובה למעט את הנזק, משולה למי שהדליק אש בשדה חברו – והיא הולכת ושורפת, שכל מה שיוכל להציל מן האש, הוא חייב בכך, על מנת למעט את הנזק. ואף כאן, כל מה שיפחית את הצער ויקל על הסבל, ועאכ"כ אם גם יועיל במשהו להחלמתו – הוא בכלל חובה זו. החובה למעט את הנזק עומדת בפני עצמה – ואיננה קשורה למחילה של הנפגע או תלויה בה.

חובה נוספת היא לפייס את הנפגע, ולבקש ממנו מחילה – והיא קומה נוספת על גבי החובה למעט את הנזק. והרי איך יוכל להביע חרטה ולבקש מחילה, אם אינו חס על צערו של הנפגע, ולא עושה כל שביכולתו למעט את סבלו. ויש לבחון האם והיאך ניתן ליישם חובה זו, בהקשר של פגיעה מינית, כדלהלן:

שאלת המוטיבציה הפנימית לבקשת המחילה

בנוהג שבעולם, שבערב יוה"כ מבקשים מחילה זה מזה. שהרי 'עבירות שבין אדם לחברו – אין יום הכיפורים מכפר על שירצה את חברו'. גם הקב"ה, החפץ למחול לנו על עוונותינו – לא ימחל על עוונות שבין אדם לחברו – כל עוד שהנפגע לא מחל.

אך פעמים שעצם בקשת המחילה היא פוגענית, ומוסיפה חטא על פשע – אם הפוגע עסוק בעצמו ובטובתו ולא בפיוס הנפגע, ורק מפאת יוה"כ הקרב ובא הוא מפציר בנפגע למחול לו – הרי הוא מוסיף חטא על פשע: בתחילה פשע נגדו במה שפשע תוך שהיה מרוכז בעצמו, וכעת שוב מרוכז בעצמו, ומפציר בנפגע למחול כדי שתהיה לו כפרה ביוה"כ, והנפגע חווה על בשרו שוב את אותה פגיעה – הפוגע עסוק רק בעצמו, לא מכיר בי ובכאב שלי, כמו אז כן עתה. פיוס שנעשה מתוך ריכוז עצמי אינו פיוס. פיוס צריך להיעשות מתוך הכרה בפגיעה, מתוך הבנה עמוקה של העוול והצער שגרם לנפגע, והבעת חרטה וצער כנים ועמוקים על כך. נפשו של המפייס צריכה לצאת אל המתפייס, לחוש את כאבה ולכאוב על כך, ובקשת המחילה היא בעצם בקשה מהנפגע להכיר בשינוי שעבר על המפייס, ובחרטה הממלאת את לבו. אך אם המפייס נשאר מרוכז בעצמו, הרי שהנפגע יחווה את הפיוס כפוגעני, ולא יביא למחילה.

האבחנה בין הבעת הכרה בפגיעה ולקיחת אחריות, לבין הבקשה מהנפגע שימחל

ויתרה מכך: כאשר נפשו של הפוגע יוצאת את הנפגע וחשה את כאבה, והוא מלא צער וחרטה על מעשיו הרעים, הוא יוכל לפרוס בפני הנפגע את חרטתו וצערו, את לקיחת אחריותו והכרתו בחומרת המעשים. אך לבקש מהנפגע למחול לו – לא יוכל. ככל שהמפייס מבין יותר את חומרת מעשיו ואת הנזקים העצומים שגרם – כך יבין יותר ששטיחת הבקשה לפני הנפגע, שיחון אותו ויסלח לו – אינה

רלוונטית. וכאן יש להבחין בשני חלקים המרכיבים את המושג 'פיוס'. הראשון הוא הבעת ההכרה בפגיעה ובחומרתה, והבעת החרטה על כך. והשני הוא הבקשה מהנפגע שיקבל את דברי הפיוס ויסיר את כעסו והקפדתו, וימחל. בהקשר של נפגעי פגיעה מינית, ההנחה היא שהחלק הראשון הוא רלוונטי ונצרך ומועיל. ואולם החלק השני – שטיחת בקשה לפני הנפגע שימחל - אין לו מקום, מחמת עוצמת השבר והנזקים של הפגיעה לא נכון להניח לפני הנפגע את הציפיה שיגמול חסד עם הפוגע וייעתר לבקשתו, והרי בקשה זו מבטאת חוסר הכרה בחומרת הפגיעה. יוכל הפוגע לומר לנפגע (כאשר יזדמן הדבר, כדלהלן) 'אני יודע שאי אפשר לסלוח על מה שעשיתי, וגם אני לא אסלח לעצמי על זה אף פעם.' אמירה זו מבטאת את ההכרה בחומרת המעשה, ולא מבטאת ציפייה מהנפגע לגלות חמלה כלפי הפוגע ולהיעתר לבקשת מחילתו.

האם על הנפגע מוטלת חובה מוסרית למחול

נאמר בהלכה 'ולא יהיה אכזרי מלמחול' – והכוונה היא שראוי שהמתפייס יקבל את דברי הפיוס וימחל. ואולם אין זו חובה גמורה, ומובן מאליו שהדבר תלוי בעומק הפגיעה והשלכותיה – ואי אפשר לבוא בתביעה ממי שנפגע באופן קשה למחול. ומעבר לכך, אם הנפגע חש שעצם בקשת המחילה היא פוגענית, בהיותה מבטאת חוסר הבנה של עוצמת הפגיעה, או שהפוגע מרוכז בעצמו וכנ"ל, או שעצם החמלה כלפי הפוגע לא יכולה להתקבל על לבו הפצוע והיא מחריפה את כאבו וסבלו – אינו צריך למחול, שאין הנפגע צריך לצער את עצמו או להיפגע עבור הפוגע (והרי זה דומה למה שמוא בהלכה, שאין המתפייס צריך למחול במקום שזה יגרום לו נזק. ומעבר לכך, מצינו בהלכה שעל הוצאת שם רע לא נאמר 'לא יהיה אכזרי מלמחול', כיון שהדברים שהופצו עליו ממשיכים להתפשט גם אחר בקשת המחילה, ומכאן שכאשר הפגיעה ממשיכה - אין דרישה מוסרית למחול.)

9

כיצד יוכל הפוגע להקל ולהפחית את סבלו של הנפגע ?

על הפוגע לחזור אל ליבת העיוות של הפגיעה – והיא העדר האמפתיה, והיחס אל הנפגע כאל אובייקט ולא כאל אדם. כעת עליו להביא לביטוי את השינוי שחולל בעצמו, את היחס המתוקן אל הנפגע. ההשלכה הישירה לכך היא להבין לעומק ולרוב מה הוא עשה לאותו אדם, מה המשמעות של הפגיעה המינית והשלכותיה – בעבר ובהווה. להכיר בסבל שעבר ועובר על הנפגע. להכיר בפגיעה האנושה בעצם הכבוד הבסיסי וערעור הערך העצמי והדימוי העצמי, והשלכות הישירות והעקיפות של הפגיעה (יש מאמרים רבים על כך ברשת. רשימת חלקית: פוסט טראומה, דיסוציאציה, חרדות, דיכאון, הפרעות אכילה, הפרעות שינה, חוסר תפקוד, הפרעות אישיות, הפרעות ביצירת קשר אינטימי), ולהכיר בצרכים הנפשיים שלו, הנגזרים מהקשיים וההתמודדויות הנפשיות שהוא נתון בהם. להכיר ולכבד גם את השינאה והתיעוב כלפיו – כביטוי אותנטי לחומרת הפגיעות ונזקיהן. ולהכיר ג"כ בצורך של הנפגע בהרחקת הפוגע מעל פניו ומרחב החיים שלו.

עבור הפוגע זהו מסע מאתגר וארוך, המבטא מעבר בין 2 נקודות קצה – בין הריכוז העצמי שהיה שרוי בו - כפוגע, לבין ההתמקדות בנפגע, בכאביו ובצרכים הנפשיים שלו, מתוך כבוד וחמלה. מסע זה אינו פשוט, שכן הסבל והקושי של הנפגע (ולעיתים גם השיוך שלהם לפגיעה) הם לעיתים שקופים ואינם נראים, ומעבר לכך, ההכרה בכאב של הנפגע ובצרכיו מחייבת את הפוגע לעמוד מול החלקים הפוגעניים והקשים שלו.

פוגע שגר בסביבת מקום מגוריו של הנפגע, ולא יכבד את הצורך של הנפגע שלא לפגוש בו באקראי בשגרת חייו, או לא יכיר בקשיים שונים שנגרמו מהפגיעה – הרי שהוא לא מכיר בכאב נפשו ובצרכים הנפשיים שלו, ובמובן מסוים הוא ממשיך לפגוע – בעצם ההתנכרות לצרכים של הנפגע. [פעמים רבות, כאשר עולה שאלת הרחקת הפוגע מסביבת הנפגע – לאדם העומד מבחוץ נדמה כי הדיון

הרלוונטי העיקרי הוא בשאלת המוגנות - האם בנוכחות הפוגע גלום סיכון לפגיעה נוספת, האם יש צורך 'אובייקטיבי' להרחיק אותו, ושמה ניתן לייצר מוגנות בדרכים חלופיות. ואולם מי שפותח את אוזנו ולבו להקשיב לנפשו של הנפגע, יתכן ויגלה ששאלת המוגנות ה'אובייקטיבית' היא שולית ביחס למה שמתחולל בנפשו של הנפגע מעצם המפגש עם הפוגע, או מעצם נוכחותו במרחב חייו. יתכן שהנפגע לא יוכל לבטא את הדברים, מרוב מצוקה, וזעקת נפשו הפנימית תישאר ללא מילים.].

אסור ליזום קשר עם הנפגע

בדר"כ לאחר שהתרחשו פגיעות נוצר נתק בין הפוגע לנפגע, נתק שמן הסתם יימשך לאורך שנים. אסור לפוגע להתפרץ לעולמו של הנפגע, אף אם כוונתו אינה אלא לבקש מחילה. עצם יצירת הקשר עם הנפגע עלולה לעורר אצל הנפגע את הפגיעה, ולגרום לו סבל ונזק בל ישוער. קשר עם הנפגע ייתכן רק ביוזמת הנפגע, אחר שהוא מרגיש בשל לכך – בליווי מקצועי. כאן המקום להזכיר את תכנית 'צדק מאחה' – המאפשרת מפגש ושיח בין הנפגע לפוגע – בליווי מקצועי, מתוך התמקדות בנפגע, בפגיעה ובמענים הנדרשים בעקבותיה ועוד – וזוהי הזדמנות משמעותית לפוגע להכיר את הצרכים של הנפגע, ולמלא אותם כפי יכולתו (כמו ההכרה בפגיעה ובהשלכותיה, ולקיחת אחריות, לשמוע את על מה שיש לנפגע לומר ולהטיח. להביע צער וחרטה. להביע נכונות לפיצוי כספי, ככל אשר יושת עליו, על פי מי שמוסמך לכך.). יש לציין כי אפשרות זו – של מפגש ביוזמת הנפגע הנעשה בליווי מקצועי – מתרחש לעיתים נדירות.

מפגשים הנעשים ללא ליווי מקצועי וללא ההכנה הראויה, אף אם נעשים ביוזמת הנפגע - עשויים לגרום נזק נוסף לנפגע. ויתרה מכך, פעמים שיוזמת הנפגע לקשר עם הפוגע נובעת מתוך החלקים הפגועים שבו, וגלום בה סיכון לפגיעות נוספות (- פעמים ישנה נטיה לא מודעת לשחזר את הפגיעה, מתוך פנטזיה שהפעם זה יהיה אחרת, כיון שזה יהיה מתוך בחירה ושליטה בסיטואציה. וזוהי אחת הסיבות לקיומן של פגיעות חוזרות).

כאשר לא מתקיים מפגש ישיר בין הפוגע לנפגע, יתכן שיהיה דין ודברים דרך גורם שלישי – ועדת מוגנות או גורם אחראי אחר. פוגע החפץ בתיקון ישקיע את מיטב כוחו במילוי דרישות הנפגע, מתוך ההבנה שאלו הם צרכיו הנפשיים, ועצם הכרה בהם מטיבה עם נפשו עם הנפגע. אף אם לא יזכה לכבוד ולהערכה על כך בעולם הזה – האמת היא שפעולות אלה יש בהם ערך עצום ועשויות לסייע (ברב או במעט) לנפגע לשקם ולרפא את עצמו.

סוף דבר

פיתוח האמפתיה כלפי הנפגע – תיקון עולם

המהלך המתואר לעיל, בו הפוגע מפתח אמפתיה כלפי הנפגע והכרה עמוקה בנזקי הפגיעות והשלכותיהן, הינו בעל חשיבות נוספת עבור הפוגע עצמו - והחברה בכללה: פיתוח האמפתיה כלפי הנפגע הוא מרכיב מרכזי ליצירת שינוי התנהגותי מכאן ולהבא, למניעת פגיעות נוספות.

ובאופן רחב יותר, בעולם שבו האמפתיה מפותחת יותר - תופעת הפגיעות המיניות תפחת. ככל שאנשים חשים יותר את הזולת ורגישים לצרכיו ולסבלו – כך העולם נעשה פחות פוגעני.

ככל שנפתח יותר את האמפתיה לזולת, הסביבה שלנו תהיה רחוקה יותר מלפגוע.

עבודת התיקון שתוארה במאמר זה – מורכבת ומאתגרת מאוד. מלבד מורכבות העבודה לכשעצמה, קשיים רבים ומשמעותיים עומדים בדרכו של הפוגע:

- מאפייני אישיות – מאפיינים שכיחים בקרב פוגעים מינית – הערכה עצמית נמוכה, רמות חרדה גבוהות, קשיים בין אישיים לקויים, בדידות, חוסר בשלות רגשית, פחד וקושי ביצירת אינטימיות. כל אלה מקשים על האדם לעבור טיפול עומק
- הדחקה - עצם העמידה מול המעשים הרעים שיצאו מתוכו, מול החלקים הרעים שקיימים בתוכו, מול הנזקים העצומים שגרם – קשה מאוד. קשה מאוד לשאת אשמה ובושה. הנטייה להדחיק ולא להודות ברע - חזקה מאוד
- קורבנות מול לקיחת אחריות – ככל שהפוגע בעל היסטוריית חיים קשה ופגועה, קשה יותר לקחת אחריות על המצב ולשנותו, ויותר קל לו לחוש את עצמו כקורבן
- מצב החיים של הפוגע בדר"כ אינו 'על מי מנחות'. יש לו שלל בעיות משלו, הוא במלחמת הישרדות מטלטלת (על עתידו, על שמו הטוב וכו') והיכולת לעבור טיפול עומק תוך כדי חיי הישרדות חסרי יציבות ושקט – קשה מאוד.
- החברה לא מזהה שינויי עומק. תהליכים משמעותיים שהפוגע יעבור – יתכן ולא יוכרו לעולם – לא על ידי הנפגע ולא על ידי החברה, והוא לעולם ייתפס כפוגע מינית. המלחמה הקיומית על כבודו, על הדימוי העצמי, ועל מקומו בחברה – מכוונת אותו לאחוז בטיעונים להפחתת האחריות, ובעצם להתבצר בדימוי עצמי שרואה את הפגיעה כאירוע חד פעמי שלא משקף את האמת. ההתבצרות הזו לא מאפשרת הכרה במה שצריך תיקון.
- המאבק מול הנפגע. כאשר הפוגע מתמודד עם תהליכים מורכבים עבורו בהקשר לפגיעה, בהליך משפטי, בפגיעה בשמו ובמעמדו – באופן טבעי עצם המאבק יוצר עוינות וריחוק, הפוך ממה שנדרש מן הפוגע – לגלות אמפתיה לנפגע ולכבד את צרכיו.

קשיים אלו לא פוטרים את הפוגע מאחריות, הם מורים על כך שתהליך התיקון של הפוגע הוא מסע ארוך והדרגתי, ומלמדים על הצורך העמוק בתמיכה ובליווי לאדם המבקש לצעוד ולהתקדם במסע תיקון זה.

כל צעד וכל התקדמות במסע הזה הם בעלי ערך,
הם חלק מתיקון עולם.

לתגובות:

עמותת חיים של טובה

נספח:
פגיעות מיניות בתוך המשפחה

נספח זה אינו מאמר העומד לעצמו, אלא תוספת למאמר 'חזרה בתשובה של פוגע מינית'. נספח זה מצביע על מספר נושאים ואתגרים ייחודיים לפגיעות מיניות בתוך המשפחה.

א. טרגדיה משפחתית, הלם, בושה ואשמה

כל פגיעה מינית היא טרגדיה. פגיעה מינית בתוך המשפחה היא טרגדיה משפחתית, במיוחד כשהפגיעה המינית היא פגיעה ממושכת ולא חד פעמית. כשהיא מתגלית מתעוררות שאלות קשות על ההסתרה הממושכת, על העובדה הכואבת שהנפגע היה כאילם לאורך תקופה ארוכה, ולא היה מי שיראה את מצוקתו, על טיבה של מערכת היחסים הזוגית של ההורים, ועל מערכות היחסים האחרות במשפחה. כאשר הפוגע איננו אחד ההורים אלא דמות אחרת (אח, סב, דוד וכדו') תחושות כישלון, בושה ואשמה מציפות את ההורים, והתחושות מתעצמות כאשר ניכר שיש 'קרקע פוריה' להיווצרות פגיעה בתוך המשפחה (כגון משפחות המתאפיינות בחוסר יציבות רגשית, אלימות רגשית, חוסר גבולות, חוסר נוכחות הורית - פיסית ורגשית, אווירת עוררות מינית מוגברת, מיניות גלויה, חשיפה לפורנוגרפיה, ליקויים בזוגיות וחוסר נאמנות, ועוד). כאשר הפוגע הוא אחד ההורים (- על פי רוב האב, אך ישנם גם מקרים של פגיעות ע"י האם) הגילוי הוא טראומתי עבור כל המשפחה, ומעלה שאלות נוספות על חלקו של ההורה השני.

המשפחה האמורה לתפקד כתא חיים הרמוני ובטוח עבור בני המשפחה, מתגלית כמרחב לא בטוח ולא אמין, מרחב שנבקעו בתוכו בקיעים עמוקים המאיימים על קיומו. אשליית הביטחון הבסיסי התנפצה. אשליית האחדות המשפחתית התנפצה גם היא. כגודל המצוקה כך עוצמת ההכחשה והקושי לעכל את המציאות. סיפור הפגיעה לרוב נשמר כסוד כמוס, פעמים הסוד נשמר אף מפני חלקים בתוך המשפחה, והדבר מכביד עוד יותר על ההתנהלות והטיפול האפקטיבי בנפגע, בפוגע, ובמוגנות. פעולות בסיסיות הנדרשות ליצירת מוגנות, וליצירת מרחב בטוח עבור הנפגע – הופכות לפעולות קשות מנשוא, בהיותן חותכות את הגוף המשפחתי, חותכות בבשר החי, ומפוררות את הלכידות המשפחתית.

ב. בלבול

פגיעה מינית מעצם הגדרתה נעשית בכפיה, ולא ברצון הדדי. ישנם מצבים שבהם ברור שהיתה כאן כפיה וישנם מצבים שלא. בפגיעה מינית בין אחים, וככל שפער הגילאים קטן יותר – הברור האם נעשתה כאן פגיעה מינית או יחסים הדדיים בהסכמה, עשוי להיות מורכב ומבלבל:

- בין אחים בקבוצת גיל קרובה, סקרנות מינית נורמטיבית בשלבי ההתפתחות המינית עשויה להוביל למגעים או פעולות בעלות אופי מיני בין אחים, החורגים מגבול הנורמטיביות.
- במקרה של פגיעה בין אחים, ישנה מערכת יחסים בין האחים במקביל לפגיעה המינית, ולעיתים הפוגע מנצל את מעמדו במשפחה ואת חולשתו של הנפגע, מרעיף עליו תשומת לב, כך שהקשר ביניהם הוא לא רק הפגיעה המינית, אלא גם חלקים חיוביים שהנפגע כִּמְהָ אליהם. לעיתים הקשר בין הנפגע לפוגע משמעותי עבור הנפגע, או מספק לו הגנה ותמיכה בבית, והוא לא מוכן לוותר עליו.
- לפעמים הפוגע מנצל את תמימותו של הנפגע, ו'מלמד' את הנפגע את עיוותי החשיבה שלו, כאילו הפגיעות המיניות הן משחק, הנאה משותפת, או אקט נורמטיבי של קרבה בין אחים.

- לפעמים הנפגע מביע צורך בחום ואהבה, ולפוגע יש עיוות חשיבה כך שהוא מפרש את הצורך של הנפגע בחום ואהבה כעוררות ותשוקה מינית מצידו, אשר 'מתירים' לו להמשיך במעשיו. תפיסה זו יכולה להתקיים גם אצל הנפגע וגם אצל הפוגע.
- לפעמים הנפגע חווה עוררות או הנאה מינית ולכן מפרש בטעות שמדובר במשהו הדדי, שגם הוא שותף בו (הדבר יכול להופיע גם בפגיעות מחוץ למשפחה, כמובן). תחושת ההדדיות מקשה על הנפגע לחשוף את הפגיעות המיניות בפני אחרים. הוא מרגיש בושה ואשמה, ופוחד מפני תגובה חריפה כלפיו.

מערכת היחסים עם הפוגע, עיוותי החשיבה, תחושות האשמה ועוד, עלולה להקשות על הנפגע להאשים אותו במעשים בפומבי, ולתבוע את הרחקתו מהנפגע, או להתלונן כנגדו (בפני משטרה, רבנים, וכו'). יתר על כן, עצם המחשבה להרחיק את הפוגע מביתו וממשפחתו, או לדווח על מעשיו לגורם חיצוני – עשויה להיתפס כלא לגיטימית, בעיני הנפגע עצמו, וכן בעיני הוריו ושאר בני המשפחה.

מאפיינים אלו מופיעים באופן מובהק בפגיעה בין בני משפחה מקרבה ראשונה, או שגרים יחד באותו בית, אך עשויים להיות קיימים גם כאשר הפוגע הוא דוד, סבא, או אח שכבר אינו מתגורר בבית. מערכת היחסים המורכבת, הקשר הרגשי והכללי מחוץ לפגיעות, התלות והנזקקות במקרה של פוגע שהוא גם אחראי על הנפגע, הנאה מינית שיכולה להתעורר, ותחושות אשמה קיצוניות, עלולות לגרום לבלבול ולקושי לנפגע לזהות את עצמו כקורבן, ולעצור את הפגיעות. כאשר הפגיעה מתרחשת על ידי אחראי (הורה, מורה) - הקושי, התלות והבלבול מתעצמים עשרות מונים.

בלבול זה קיים אצל הנפגע בעצמו - ועאכ"כ אצל שאר בני המשפחה הנחשפים לסיפור הפגיעה. שאלות כמו 'מדוע לא סיפר לנו כל כך הרבה זמן?' 'איך הפגיעה מתיישבת עם היחסים הטובים הקיימים ביניהם?' עשויות להתעורר ולהקשות על הבנת המציאות. במיוחד הורים הנחשפים לפגיעה של אחד מילדיהם בילד אחר, עלולים לחוות את אותו בלבול, לחשוב שמדובר בסיפור של הדדיות ולא בסיפור של כפייה, ולהאשים את שני הצדדים באותה מידה, שהרי גם הפוגע הוא בנם והנטייה היא לגונן עליו.

ג. הצרכים של הנפגע והקרע המשפחתי

באופן טבעי, בפגיעה שלא נעשית ע"י אדם מתוך המשפחה – הסביבה התומכת של הנפגע אמורה לתמוך בו באופן מלא, לא לערער ולא למזער, לא להאשים ולא לכעוס, לכאוב את כאבו, להכיר בכך שהוא הקרבן, להזדהות עם הכעס כלפי הפוגע, לא להפך בזכותו ולא לגלות כלפיו חמלה כלשהי. (לצערנו במקרים רבים זה לא קורה, אך בכל זאת קל יותר שזה יקרה כאשר הסביבה מכירה ומקיימת קשר רק עם הצד הנפגע).

ומאידך, גם לפוגע יש סביבה תומכת, שעלולה להאמין לאופן שבו הוא תופס את המציאות, שמהפכת בזכותו, שרואה את הצדדים הטובים שבו, שחומלת עליו ומתגייסת לסייע לו, ולעיתים נוטה למזער את חומרת מעשיו ולהקטין את אחריותו. במקרים אחרים הסביבה הקרובה מאמינה בו למרות מעשיו, ונלחמת על זכותו לפתוח דף חדש, וכדו'.

כאשר הנפגע והפוגע הם בני אותם משפחה, ההורים והמשפחה בכללה עומדים בפני סיטואציה בלתי אפשרית: הם לא יכולים לבחור צד, ולתמוך בו באופן טוטלי. הפער בין תפיסות המציאות של הנפגע והפוגע הוא כל כך דיכוטומי, שכמעט בלתי אפשרי לרקוד על שתי החתונות, או ללכת בין הטיפות. הקונפליקט העמוק הזה גורם לבני המשפחה להיות קרועים בין הפוגע והנפגע, והם אינם מעוניינים לוותר על אף אחד מהם. הנפגע מרגיש נבגד כאשר המשפחה מגלה כלפי הפוגע, או מסייעת לו בדרך זו או אחרת והפוגע מרגיש נבגד כאשר מתייצבים באופן מובהק לצד הנפגע,

ודורשים ממנו לשלם מחירים שהוא לא חושב שהוא צריך לשלם. הצורך הבסיסי של הנפגע בסביבה בטוחה ומוגנת דורש להרחיק את הפוגע מסביבתו של הנפגע – בעוד שמבחינת המשפחה זהו צעד חריף וקשה מאוד לביצוע כנגד בן משפחה.

כאשר מדובר על אבא שפגע בבתו או בבנו – עצם הקיום המשפחתי עומד בסתירה לצורך של הנפגע, והמחירים שהמשפחה כולה משלמת הם קשים וכבדים. גם בהקשר הזוגי - הזוגיות עשויה לעמוד בפני קונפליקט חריף - והאמא נקרעת בין העמידה לצד בתה/ בנה לבין הזוגיות שלה עצמה, וויתור על התא המשפחתי כולו. הניסיון מלמד כי ברוב המקרים, המשפחה ובעיקר האם, נוטה לבחור בצד של האבא.

כך, הקונפליקט נוכח וקורע את המשפחה – גם בפן הרגשי, וגם בשורה ארוכה של דילמות מעשיות.

ד. חרדה לשלומה של הפוגע

ופעמים מצטרף לכל הנ"ל מרכיב נוסף, והוא חרדה לגורלו ולשלומה של הפוגע: עם התגלות הפגיעה עשויה להתעורר דאגה וחרדה לגורלו של הפוגע – לאבדן שמו הטוב, לאבדן מקור פרנסתו, להתרסקות מעמדו החברתי, להליך הפלילי והשלכותיו, לעתידו ועוד. ככל שחוסנו הנפשי רעוע יותר, כך התגובה הנפשית בעקבות החשיפה עשויה להיות חריפה יותר, ולהתבטא בטלטה נפשית קשה, ערעור היציבות הנפשית, חרדות, קשיי תפקוד, דיכאון, ואף מחשבות אובדניות. החרדה לשלומה של הפוגע, והפחד מפני התרסקות נפשית / אובדנות – עלולה ליצור תודעה מוטעית שהפוגע הוא הקרבן, ולשבש את היכולת לפעול נכון מול הפוגע ומול הנפגע.

אף שחשיפת הפגיעה היא אירוע קשה מאוד עבור הפוגע – לא יתכן שהחשש מתגובה קיצונית ימנע את עצירת הפגיעה ושאר הצעדים המתחייבים. לא יתכן שהפחד מפני תגובה קיצונית ינהל את הטיפול באירוע. את הצעדים המתחייבים יש לבצע, וככל שהפוגע נקלע למצוקה נפשית יש לסייע לו, כמו לכל אדם שנקלע למצוקה.

ה. דחיקת הקץ

בשל המציאות הבלתי אפשרית המתוארת לעיל, עשויים ההורים להפנות את עיניהם אל הנפגע, בציפיה ל'פתרון הסכסוך באופן מואץ' – כדי לא 'לפורר' את המשפחה וכדי למזער את הנזקים למשפחה כולה. האינטרס המשפחתי הוא שהמשבר יהיה מאחורינו, שיהיה ניתן לפתוח דף חדש מכאן ולהבא, שהבקיעים שנפערו בתוך התא המשפחתי יתאחו, שהמשפחה תוכל להתנהל בצורה נורמטיבית. אך הציפיה מהנפגע 'להאיץ' את תהליכי השיקום שלו והחזרה לקשר תקין עם המשפחה ועם הפוגע, לטובת המשפחה – היא ציפיה שגויה והרסנית, והיא לא תצלח. היא בעצם מבטאת התכחשות לעולמו של הנפגע – לעוצמת הפגיעה והשלכותיה ולצרכיו. על המשפחה מוטל שלא להכתיב לנפגע את הצרכים המשפחתיים, ולצפות ממנו להתאים את עצמו אליהם. ובעיקר – לא להאשים אותו במחירים הקשים שהמשפחה משלמת.

כאשר ישנה פגיעה מינית בתוך המשפחה – יתכן שהמשפחה כולה לא היתה מעורבת בסיפור הפגיעה, עד שהדברים התגלו. אך מרגע שהדברים התגלו - ובמיוחד אם הפוגע והנפגע מתגוררים שניהם באותו בית - המשפחה איננה עוד מחוץ לסיפור. היא חלק מעולמו של הנפגע, וחלק מעולמו של הפוגע, היא המרחב שבו הם חיים, והיא בעלת תפקיד מרכזי ב'עולם התיקון' – ביחס להפסקת הפגיעה, ליצירת מוגנות, ולסיוע לנפגע ולתהליך ההחלמה ולסיוע טיפולי לפוגע להפחתת מסוכנותו.

ו. חובת דיווח

על פגיעה מינית בקטין או בחסר ישע על ידי בן משפחה, במיוחד אחראי – חלה על כל אדם חובת דיווח. לאור כל הנ"ל, מובן שהקונפליקט העמוק המתואר לעיל מצריך התערבות חיצונית, שתסייע

למשפחה להגן על הנפגע ולספק לו את צרכיו, לצד הטיפול הנדרש בפוגע, ולצד שיקום של כל בני המשפחה וסיוע בהתמודדותם עם הזעזוע שטרף את עולמם. עצם הדיווח הינו בעל משמעות עצומה עבור הנפגע, בהיותו מבטא הכרה בפגיעה ובחומרתה, ובצורך לספק לנפגע הגנה וסיוע.

מאידך, לעיתים קרובות בני משפחה ואחרים שמכירים בקיומן של הפגיעות המיניות, מתקשים לבצע את הצעד של הדיווח מחשש לסנקציה פלילית על הפוגע, מכעס ואנטגוניזם של הפוגע ומשפחתו כלפיהם, ועוד. אך חשוב לציין, שלעיתים ההתערבות החיצונית היא קריטית להפסקת הפגיעה, ליצירת מוגנות, ולהעלאת המוטיבציה של הפוגע לפנות לטיפול. ויתרה מכך, ככל שהפגיעות יחשפו מוקדם יותר, יתכן שתמנע החרפה, ויהיה ניתן לצמצם את הנזקים לנפגע בעצם עצירת הפגיעות והידיעה שיש מישהו שעומד לצידו. גם עבור הפוגע - טיפול מוקדם ככל האפשר משפיע באופן מהותי על הצלחת התהליך השיקומי. ובהקשר של הליך פלילי - אם יהיה, ככל שהפגיעות נעצרו בשלב מוקדם יותר כך הענישה תהיה פחות חמורה. ברוב מוחץ של המקרים, ההשלכות של אי דיווח הן המשך הפגיעות ולעיתים קרובות החמרתן והחרפת הנזק, לנפגע ולפוגע.

ז. טיפול

ההתמודדות עם פגיעה מינית בתוך המשפחה היא מורכבת אך אפשרית, בעזרת ליווי מקצועי (של מטפל המתמחה בעבודה עם פוגעים מינית) במתכונת של הדרכת הורים ולעיתים טיפול משפחתי (- בנוסף לטיפול הפרטני של הנפגע, ושל הפוגע). הליווי יסייע להם להעניק הכרה ותמיכה לנפגע, להבין את צרכיו ולסייע לו כפי יכולתם, ולצד זה להעניק לפוגע תמיכה וסיוע, בהתמודדותיו שלו. ליווי שיסייע להם לקבל את ההחלטות המתחייבות, גם אם הן מורכבות וכואבות. ליווי שיסייע להם לקבל את ההחלטות המתחייבות, גם אם הן מורכבות וכואבות. ליווי שיסייע למשפחה לטפל בליקויים הקודמים במערכות היחסים ובתפקוד, שהיוו 'קרקע פוריה' להיווצרות הפגיעה בתוך המשפחה, וכן, במיוחד בפגיעה מינית בין אחים, להתמודד עם תחושות האשמה של ההורה, כך שהתהליך יביא לשיפור התפקוד ההורי ולא לייאוש ממנו. תפקוד נכון של ההורים יסייע למשפחה להיחלץ בהדרגה מהסערה הכאוטית שנקלעה אליה, ולנהל את האירוע באופן שלא יחמיר את השלכות הפגיעה על הנפגע ועל כל בני המשפחה. במיוחד כאשר האב הוא הפוגע, האם נדרשת לכוחות נפש עצומים על מנת להחזיק לבדה בצד המתפקד והרואה נכוחה את המציאות, ומוכנה לעשות את הצעדים הנדרשים לטובת ריפוי ושיקום המשפחה, במידת האפשר, אף כאשר האב אינו מסייע וגם אם הוא מקשה על כך מאוד.

הצעדים הראשוניים המתחייבים הם קשים וכאובים - הכרה בפגיעה, יצירת תכנית מוגנות והרחקת הפוגע מהנפגע, עידודו של הפוגע לפנות לטיפול - אך בהמשך הדרך יתברר כי אלו הם הצעדים הנכונים והמתחייבים - עבור הנפגע, עבור הפוגע, ובמבט לטווח ארוך- גם עבור המשפחה כולה.

הטיפול בפגיעה מינית בתוך המשפחה חייב להתקיים על ידי אנשי מקצוע מוסמכים אשר התמחו בטיפול בתחום זה. מטפלים שלא התמחו בנושא זה עלולים לגרום לנזקים ולחבל במהלך השיקום האישי והמשפחתי, עקב חוסר הבנה מעמיקה של הסיטואציה והניואנסים שלה, וחוסר הבנה של דפוסי החשיבה של הפוגע והדינמיקה המשפחתית של הפגיעה.